

TYTÖT AIKUISEN ROOLISSA - HOIVASUHTEEN MUUTOKSET LAPSUUDESSA

Kirsi Hokkila

Väitöskirjatutkija, kansanterveystiede, Turun yliopisto

Erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto

Kokemusasiantuntija

**TURUN
YLIOPISTO**

HOIVA OSANA NAISEN ELÄMÄÄ

- Hoiva on vahvasti sukupuolittunut ilmiö
 - Biologiset, kulttuuriset, uskonnolliset, rakenteelliset ja poliittiset juuret
- Naiset kantavat suurimman osan hoivavastuista perheessä ja yhteiskunnassa
 - Lasten, vanhempien ja kodin hoito
 - Omaishoito ja ammatillinen hoiva
- Sukupolvisuhteissa hoiva muuttuu elämäntilanteiden mukaan
 - Kaikki ihmiset tarvitsevat hoivaa elämänsä alku- ja loppuvaiheessa
 - Sairastumiset voivat muuttaa normatiivista sukupolviasetelmaa
 - Hoiva määrittää sukupolvisuhteita

- Hoivalla on erilaisia määritelmiä
 - *Työtä, jolla pyritään vastaamaan huolenpidosta riippuvaisten aikuisten ja lasten emotionaalisiin ja fyysisiin tarpeisiin.* (Näre 2012)
 - *Kaikkeä, mitä teemme ylläpitääksemme, jatkaaksemme tai korjataksemme maailmaamme, jotta voimme elää siinä niin hyvin kuin mahdollista.* (Tronto 1993)
 - Usein sisältää ajatuksen hoivattavan ihmisen tarpeiden asettamisesta omien edelle
- Hoiva on myös kuormittava velvollisuus
 - Emotionaalisia, ajallisia ja taloudellisia vaikutuksia
 - Elämänkulku, ylisukupolvisuus

HOIVA SUOMALAISESSA KULTTUURISSA JA HISTORIASSA

- Eri yhteiskunnissa on erilaisia odotuksia sukupolvien välisestä hoivasta
 - Suomessakin on ollut perhekeskeinen hoivan normi
 - Hyvinvointivaltion kehittyminen on muuttanut suhtautumista tähän
 - 1970-luvulta lähtien hoiva on siirtynyt vahvemmin julkisen sektorin vastuulle
 - 1982 perheen juridinen vastuu poistuu virallisesti
 - Individualismi vahvistunut
 - Länsimaissa normatiivisesti hoiva tänä päivänä virtaa aikuisilta lapsille tai toisille aikuisille

LAPSEN OIKEUDET JA MODERNI LAPSUUS JA NUORUUS

- Käsitys lapsuudesta muuttuu yhteiskunnan kehittymisen mukana
- Lasten asema on muuttunut vähitellen perheen työntekijöistä ja aikuisten holhottavista itsenäisiksi oikeudenhaltijoiksi
- **Suomi ratifioi Yk:n lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1991**
 - Sopimus korostaa lapsia yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä
 - Korostaa lapsen oikeutta elämään, suojeluun, kehitykseen ja osallisuuteen
- Lapsuus ja nuoruus nähdään huolettomina, vastuista vapaana, itseen suuntautuvina elämänvaiheina
 - Julkisella järjestelmällä velvollisuus monin tavoin huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta ja hyvinvoinnista
 - Pohjoismainen hyvinvointivaltio tukee haavoittuvassa asemassa olevia perheitä

HOIVA ON SILTI OSA MONEN TYTÖN ELÄMÄÄ

- 6,3% suomalaisista 15-16 –vuotiaista hoivaa tai auttaa läheistään
 - Päivittäin hoivaavia 2,8%
 - Viikoittain hoivaavia 3,5 %
- Kansainvälisesti on todettu, että kaikissa teollistuneissa länsimaissa 2-8% alaikäisistä kantaa hoivavastuuta läheisestään
- Nuoret hoivaajat – *'young carers'*
 - *"Nuoret hoivaajat ovat alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria, jotka hoivaavat, hoitavat, auttavat tai tukevat toista perheenjäsentä. Nuoret hoivaajat suorittavat säännöllisesti merkittäviä tai huomattavia hoivatehtäviä ja kantavat sellaista vastuuta, joka normaalisti kuuluisi aikuiselle."*
- Tytöt kantavat enemmän hoivavastuuta

LASTEN JA NUORTEN ANTAMA HOIVA

- Kodin hoitoa, taloudesta ja arjesta huolehtimista, ruumillista hoivaa, pienemmistä sisaruksista huolehtimista ja **emotionaalista hoivaa**
- Parentifikaatio – lapsen ja vanhemman roolien kääntyminen
- Hoiva usein ylittää kahden ihmisen välisen suhteen, koska hoivaa kohdistuu myös
 - Itseen
 - Kuormittuneeseen toiseen vanhempaan
 - Sisaruksiin
 - Sosiaaliseen ympäristöön – ”*kulissien*” ylläpitämiseen
 - Hoiva on kokonaisvaltaista, aktiivista työtä
 - Lapsella ja nuorella itselle seuraa hoivan puutetta
- Emotionaalinen hoiva on erityisen raskas ja kuormittava hoivan muoto
- Hoiva itsessään estää tuen ja avun saamista

MITEN KÄY KUN HOIVA EI NOUDATA ”KULTTUURISTA KÄSIKIRJOITUSTA”?

➤ Ilmiö jää yhteiskunnassa piiloon

- Suomi on vasta *heräämässä* nuorten hoivaajien tunnistamiseen (Leu & Becker 2021)
 - Lisääntyvä tietoisuus nuorista hoivaajista erityisenä haavoittuvassa asemassa olevana lapsiryhmänä, pieni mutta lisääntyvä tutkimusperusta, ei virallista määritelmää, ei kansallisia toimintamalleja tai palveluita, ei kohdennettua lainsäädäntöä, mutta muu lainsäädäntö tai palvelut sovellettavissa
- Hoiva on suomenkielessä haastava käsite
- Potilas- ja aikuiskeskeinen siiloutunut palvelujärjestelmä
- Luja luotto pohjoismaalaiseen hyvinvointivaltion palveluihin
- Vahva individualismi – haasteiden yksilöllisyys ja yksityisyys
- Sairauksiin ja heikkouteen liittyvä stigma ja häpeä
- Julkisen keskustelun ja ilmiöön liittyvien sanojen puute

- Lapsi on tuen ja palveluiden ”väliinputoaja”
 - Sosiaalinen eristäytyminen, sulkeutuminen
 - Rajoittunut itseymmärrys – samaistuminen ja tuen oikeuden ja tarpeen tunnistaminen
 - Tuetta jääminen
 - Ristiriita nuoren hoivaajan ja nuoren odotetun elämän välillä tuottaa pahoinvointia
 - Lasten toimijuus rakenteiden ja kulttuuristen rajoitteiden puristuksessa
 - Hoiva on lapselle(kin) luonnollinen selviytymiskeino ja monet lapset tekevät sitä, koska heillä ei ole vaihtoehtoja
 - Konkreettiset vaikutukset arkeen
 - Omien tarpeiden ja toiveiden toissijaisuus
- Voi vaikuttaa elämäntapaan

RISKIT OVAT NÄHTÄVISSÄ – HOIVAAVIEN NUORTEN HYVINVOINTI JA KOULUNKÄYNTI

- Fyysiset oireet
 - Hoivaavat nuoret kokivat enemmän kipuja ja univaikeuksia
- Mielen terveyden haasteet
 - Ahdistuneisuutta koki 26–28 % hoivaavista, muilla vastaava osuus oli 20%
 - Masennusoireilu oli yleisempää hoivaavilla (31–33% vs. 24%)
 - Nuoret hoivaajat olivat vähemmän tyytyväisiä elämäänsä (57-63% vs. 67%)
- Koulunkäynnin haasteet
 - Poissaolot (luvattomat, luvalliset ja muista syistä) ja oppimisvaikeudet olivat yleisempiä
 - Koulu-uupumusta raportoi 24–26% hoivaavista verrattuna 19 %:iin muista

- Sosiaalisen elämän rajoitteet
 - Harrastuksia vähemmän kuin muilla, yhteydessä liian korkeisiin kustannuksiin
 - Yksinäiseksi itsensä kokeminen yleisempää (16,3-16,9% vs. 14,1%)
- Kiusaaminen ja väkivalta
 - Hoivaavat nuoret olivat useammin kiusaamistilanteissa (42–44 % vs. 30 %)
 - He kokivat enemmän fyysistä sekä henkistä väkivaltaa kotona
- Avun ja tuen saaminen
 - Kouluterveydenhuollon palveluiden käyttöä enemmän kuin muilla, mutta heikompi kokemus siitä, että saa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee (63,6-65,2% vs. 70,2%)
- Toiveikkuus
 - Heikompi kokemus siitä, että pystyy tavoittelemaan itselle tärkeitä asioita (66% vs. 72%)

SEURAUKSET TYTÖN JA NAISEN ELÄMÄNKULUSSA

- Kotoa irtautumisen haasteet
 - Mielen terveyden haasteet – tytöillä enemmän sisäänpäin suuntautuvaa oireilua
 - Ulkopuolisuuden tunne, matala itsetunto
 - Pari- ja ihmissuhteiden haasteet – hoiva integroituu identiteettiin
 - ”Vahvuuteen sairastuminen” – ylisuorittaminen
 - Jaksamisen haasteet, uupumiset
 - Äidiksi tuleminen voi olla kipeä elämänvaihe
 - ”Taistelu” sairauksien ylisukupolvistumista vastaan
 - Katkeruus tuetta jäämisestä ja ympäristön kyvyttömyydestä auttaa
- Haasteet kouluttautumisessa, työuran rakentamisessa, sosiaalisissa suhteissa ja perheen perustamisessa

KUINKA VOISIMME TURVATA JOKAISELLE TYTÖLLE HUOLETTOMAN LAPSUUDEN?

- Tutkimuksen ja tiedon lisääminen
- Lainsäädännön kehittäminen
 - Velvoittavuus ja systemaattisuus
 - Lain implementointi - kansallisten toimintamallien luominen
- Palvelujärjestelmän kehittäminen
 - Ammattilaisten kouluttaminen
 - Sosiaali- ja terveystieteiden integraatio ja moniammatillisuus
 - Perheperustainen hoitotyö
 - Kohdennetun tuen ja palveluiden lisääminen ja kehittäminen

- Sosiaali- ja terveystieteelliset ratkaisut
 - (Aikuisten) Terveystieteiden saavutettavuus
 - (Lasten) Peruspalveluiden vahvistaminen
 - Hoivan järjestäminen
- Julkisen keskustelun lisääminen
- Lapsen oikeuksien toteuttaminen ja turvaaminen

**TURUN
YLIOPISTO**

KIITOS!